

Vonatkozások a magyar medence és az északi adriai partvidék pókfaunája között.

A M. Kir. Kultuszminisztérium s a
Magy. Tud. Akadémia anyagi támogatásával készült dolgozat.

Írta: KOLOSVÁRY GÁBOR.

Bevezető rész.

Minthogy a kárpáti(magyar)-medence pókfaunáját már több ízben sorozatos dolgozatokban közzétettem s minthogy e tekintetben tizenkétesztendő tapasztalatot szereztem, nagyjában kialakult előttem egy oly egységes faunakép, mely lehetővé tette számomra azt, hogy a környező ország-részek közül a déli fekvésű határhoz behatolva s betekintve már is bizonyos összefüggéseket találjak. A kapcsolatok az egységes geográfiai kárpáti medence biológiai rádiuszának mérésére, első kísérleti lépés gyanánt, joggal megállapíthatók.

A környező ország-részek közül azért választottam a tőlünk délre eső vidékeket, mert a magyar fauna genetikus rokonságban a déli faunával áll, nem a keletivel, minthogy ez utóbbiról kiderült, hogy ez a mi faunánkkal csak konvergentiát mutat. Így a magyar fauna genetikus vizsgálatához, kapcsolatainak genetikus vonatkozásaihoz a délre eső területek kutatása hoz legtöbb adalékot. Minthogy Horvátországból a múlt század végéről bőven vannak úgy irodalmi, mint még fel nem dolgozott adataink, egy lépéssel odébb mentem Isztriába, hogy a pannoniai faunarádiusz legvégső határáról is szerezzek adatokat. *Rovignó*ból indultam ki, hol a német-olasz biológiai intézetben hathatós támogatásra találtam, s ez úton is köszönöm

STEUER ADOLF igazgató úrnak és ROCH FÉLIX asszisztens úrnak szíves támogatását.

Új, isztriai adataim szervesen kapcsolódnak a régi horvát és dalmát adatokhoz. Magyarország kétséget kizárólag mediterrán határvidék. Tehát értelme és jelentősége van annak a kutatásnak, mely az északi Adria partvidékein történik. Ha kapott is a magyar medence keletről fauna-elemeket, ezeket is Kisázsian keresztül, a Balkánról kapta legfőképpen, s így a keleti és nyugati Balkán északi széle mindenképpen szervesen csatlakozik a magyar medence állatvilágához. Mint alábbi adatainkból ki fog tűnni, ez az állítás alátámasztódott, s igazolták tervszerűen megindított kutatásaim.

Délre irányuló kutatásaim tervei tulajdonképpen oly régiak, mint maga a pókfaunisztika terén kifejtett munkásságom. Kezdtém GELEI professzor, volt mesterem, támogatása mellett Szegeden a pannoniai medence szívében (l. Szeged vidékének pókfaunája). Folytattam azzal, hogy ugyancsak GELEI professzor támogatásával és buzgó gyűjtőgárda megszervezésével, I., II. és III. részben feldolgoztam az egész pannoniai medence pókfaunáját. Ezt a későbbi és csatlakozó magyar középhegységek (Bakony, Mátra, Bükk) átkutatása után 88 új (részben egészen új) pókfaj megtalálásával gyarapítottam is. A középhegységek áttekintése után nekifogtam a Felvidék és Erdély pókjainak vizsgálatához, amihez DUDICH professzor barsi gyűjtései, valamint a múlt század végéről származó SZOMBATHY, HORVÁTH és SZILÁDY féle és eddig feldolgozatlanul heverő gyűjtések szolgáltatnak anyagot. Így született meg a régi Nagymagyarország pókföldrajzi feldolgozása, térképe, beosztása és később újabb dolgozatokkal való alátámasztása.

Ez az expansio megérlelte a helyzetet arra, hogy értelme és szüksége legyen oly külföldi útnak, melyet a szomorú gazdasági viszonyok közepette csak többszöri ismételt részletutazással lehet megvalósítani, s melyet 1937-ben már megkezdtem.

A kiindulási pont tehát *Szeged* volt, GELEI professzor intézete, s az egyik végső pont *Rovigno* lett a biológiai intézettel. A másik végső pont Kisázsia. Szerencsénk, hogy innét a LENDL-féle gazdag anyag és a VASVÁRI-féle gyűjtés szintén alátámasztja majd további kutatásunk fonalát és lehetővé teszi

a teljes program megvalósítását. Mindezt az előzetes programot és histórikumot szükséges volt előrebecsítanom, hogy igazoljam az alábbi adatokkal is azt, hogy a magyar medence faunarádusza biológiailag igenis elhat egészen nyugatra Isztriáig, hiszen más kutatók, többek közt pl. a *Lacerta Horváthi* MÉHELY nevű magyar gyíkot, melyet eddig csak a Velebitből és a Kapelából ismertünk, megtalálták Isztriában is, s így Isztriát is belevonták a magyar medence és határvidékeinek genetikai együtartozóságának biológiájába. Van tehát vonatkozás a magyar medence és Isztria között is, nemcsak a medence és a horvát-dalmát partvidék között, s szerény véleményem szerint való tény az, hogy Nagymagyarország egységes geográfiai területe biológiai értelemben véve is az, s hogy határai nem a Drávánál, sem a Szávánál vannak, hanem azokat az északi Adria hullámai mossák.

Dolgozatom természetesen csak előzetes, igazolás-jellegű közlemény és 5 rövid fejezetre tagolódik. Alátámasztom ugyanis a fent mondottakat: a skorpio-faunával, a kaszáspókok faunájával, a valódi pókok faunájával, az *Argyope lobata* PALL. nevű ponto-káspi-mediterrán faj rasszköreinek vizsgálatával és a szongáriai cselőpókkal. Az *Argyope* is igazolja azokat az elveket, melyeknek érdekében délvidéki kutatásaimat (azaz bekelező kutatásaim megkezdését) kiterjesztettem.

Nem mellőzhetem, hogy kedves kötelességemnek eleget ne tegyek, mikor újból köszönöm mindazoknak, akik e programszerűen megindított és folytatott kutatásaimban eddig is támogattak, legfőképpen szegedi professzoraimnak, a magas Kultuszminisztériumnak és személy szerint külön még Dr. GEBHARDT ANTAL pécsi magántanár úrnak, hogy Drávamenti s mecseki kutatásaimat mindenkor szíves vendéglátásával lehetővé tette, a gyűjtésekben támogatott és részt vett, s hogy e támogatás nélkül nem érhettem volna el azt az eredményt, amelyről több cikkemben, mint a déli végek kutatásainak eredményéről beszámolni szerencsém volt. Úgy gondolom továbbá, hogy rendszeres kutatásaimmal abba a programba is beilleszkedtem, melyet DUDICH már évekkel ezelőtt lefektetett a magyar faunára vonatkozóan.

Scorpiones.

A déli Kárpátok alján, Nagymagyarországnak e déli vidékein az *Euscorpius carpathicus* (L.) faj előfordulása tudott dolog. Ezt részleteznem és külön hangsúlyoznom felesleges. Az a körülmény, hogy ez a faj Isztriában miképpen viszonylik más mediterrán scorpiofélékhez, eldöntésül szolgál arra, hogy Isztria a skorpiók szempontjából biosféra tekintetében hová hűz jobban: a pannon-mediterrán subrégióhoz, vagy pedig a tulajdonképpen mediterrán tartományhoz. Azaz, hogy hová tartozik inkább: a határvidékhez vagy pedig már beleolvad a balkán-mediterrán subrégióba?. Alábbi rovinei adataim minden kommentár nélkül megadják erre vonatkozólag a fejeletet:

1937. április 11—30-ig: *Euscorpius carpathicus* (L.) (det. Dr. SZALAY LÁSZLÓ). 5., 6., 8, 12., 16., 18., 22., 24., 27. és a 28. gyűjtőhelyről került elő, mindenütt igen nagy számban. 1937. szeptember 8—30-ig: 30., 36., 39., 45., 46., 48., 49. és az 55. gyűjtőhelyről került elő szintén tekintélyes mennyiségben. Egész évi gyűjtés össz-egyedszáma kereken 100.

1937. április 11—30-ig: *Euscorpius italicus* (HERBST) (det. Dr. SZALAY LÁSZLÓ). 1., 5., 18. és a 28. gyűjtőhelyről; 1937. szeptember 8—30-ig: 32., 37. és a 49. gyűjtőhelyről került elő csekély egyénszámban, összesen: 22 darab. Az *E. italicus* csak déli fekvésű helyeken fordul elő, míg az *italicus* mindenütt. Nyilvánvaló tehát, ha az *E. flavicaudis* teljes hiányát is figyelembe vesszük, hogy Isztria a kárpát-balkáni bioszférához jobban hozzátartozik, mint máshová, a vidék határvidék jellegét pedig az *italicus* faj szorványos megjelenése és a déli fekvésű helyekre való korlátozódása domborítja ki.

Opiliones.

Itt csak a szabadonélő kaszáspókok jönnek tekintetbe. A házkörültek ubiquisták lévén, mellőzendők. Kaszáspókok tekintetében Isztria már idegen terület, mert oly fajok élnek itt, melyek a szigorúan vett illir-dinári rendszerbe tartoznak, s a horvát-dalmát vidéket ölelik Isztriához. Az 1937. évi áprilisi és szeptemberi kutató út 8. és 15. gyűjtőhelyéről a *Mitopus*

scaber ROEW. nevű faj, a 37., 39., 40. és a 45. gyűjtőhelyről pedig a *Nelima silvatica* (E. SIM) faj volt gyűjthető.

Araneae verae.

Itt csak összegezõ eredményt bocsátok közzé, mert a részletes fauna-lista sok helyet venne igénybe és másutt, egy terjedelmesebb s összefoglaló német nyelvű cikkben úgyis megjelent. Összesen 56 fajt gyűjtöttem. Ezek közül csak 9 van olyan, mely hazánkban egyáltalában *nem él*, s mely 9 faj bátran tipikus balkán-mediterrán elemnek mondható (mint az *Opiliók* és az *E. italicus* faj), abból a szemszögből mondván ezt, hogy nem honosak még Magyarország területén sem. A többi pókfaj legnagyobb része középeurópai ubiquista elem. Tipikus magyarelemek is elhatolnak azonban Isztriáig. Ezek: *Zelotes Hermannii* Chyz., s azok, melyek délhorvát-elemek, dalmát-fajok: *Dysdera Kollari*, *Dysdera Ninni* stb. Vannak francia-mediterrán elemek is, mint pl.: *Nereine fusca*, *Phlegra Bresnieri*, *Euophrys rufibarbis*, *Evarcha jucunda*, *Heriaeus setiger*, *Uroctea Durandi*, stb. Isztriában tehát a kimondottan mediterrán, a nyugati balkán és magyarországi s még ponto-káspi elem is található.

Ennél a faunisztikai adaléknál többet mond a biológiai megvilágítás, vagyis az, hogy mely pókasszociációk azok, melyek Rovigno környékén dominálnak? Tavasszal a fenyő-erdők pókasszociációját a *Coelotes Munieri-Amaurobius Erberi* alkotja. Utóbbi faj hazánkban is előfordul, de ritka. Az előbbi nem. Tehát itt egy hazánkban idegen elem ölelkezik egy hazai faunataggal. Az olajfakertek pókasszociációját a *Coelotes Munieri* és *Evarcha jucunda* alkotja. Ez már idegenebb asszociáció. A macchiásokat *Arnaea redden*, *Amaurobius Erberi*, *Pisaura Listeri* dominálja, mindhárom hazai faj is. Jellemző még a *Harpactes rubicundus*, hazánkban szintén ismeretes. A Canale di Leme barlangjait ubiquista fajok uralják. Az őszi fenyvesek asszociációja csak azzal változik meg, hogy az *Amaurobius Erberi-Coelotes Munieri* szövetséghez egy nálunk is ismert faj, a *Scytodes thoracica* járul. Az őszi olajfások faunája erősebben kevert, mint a tavaszi. Az őszi macchiásokban a már említett tavaszi formákhoz az *Aranea*

adianta és az *Argyope Bruennichii* fajok csatlakoznak, mint dominans elemek. Ebbe a hazai arculatba belép az erősen mediterrán jellegű *Uroctea Durandi* és *Euophrys rufibarbis* dominantíája is.

Isztria tehát a valódi pókok szempontjából tipikus határvidék a magyar medence és a komolyabb mediterrán területek között, s számos elemével föltétlenül szálak fűzik a pannoniai bioszférához is. Még akkor is áll ez, sőt még inkább, ha nemcsak a pusztfaunisztikai adatokat vizsgáljuk, s elmellőzzük a középeurópai ubiquistákat, hanem ha a pókasszociációkat tekintjük, melyek a legbiztosabb jelei és tükörképei egy területnek állatföldrajzi értékelésénél. Ezek az együttesek mintegy ellenőrzői azoknak a megállapításoknak, melyeket a faunisztikai adatolás elsősorban nyers anyag gyanánt nyújt.

Argyope lobata Pall.

E faj elterjedési területe: Déloroszország, a Fekete-tenger és a Kaspi-tó környéke, Kisázsia, Cyprus, Balkán-félsziget, Magyar medence (legészakibb pontja Gömör, LENDL adata), s Olaszország. Az afrikai *Argyope coquerelli* Vinson szintén azonos az *Argyope lobata*-val, utóbbinak csupán egy rassza, mint ahogy rassz az isztriai, cyprusi és egy pár kisázsiai forma. Az *Argyope coquerelli* elterjedési köre Keletafrika, s ezt a fajt a *lobata*-ba be kell synonymizálnom, mert valamennyi említett tájékáról származó példányok átvizsgálása után arra az eredményre jutottam, hogy az eredeti törzstípus az orosz és a kisázsia. Neve: *Argyope lobata asiatica*. Cyprus szigetén az insulatio sok sziget-varietást hozott létre, ezeket *Argyope lobata* PALL. *cyprica* KOLOSVÁRY néven különítem el. A magyarországi forma az *Argyope lobata lobata* törzsalak. A nyugati olasz formák (Rovigno, Nápoly (DOHRN gyűjtése)) újból különböznek az előbbiektől és *Argype lobata* PALL. *italica* KOLOSVÁRY nevet érdemelnek. Legelőtöbbek az afriakiak, de mivel ezekhez határozott átmeneti formák csatlakoznak, főleg Cyprusból és Kisáziából, s epigyne szerkezetük fokozati morphologiai eltéréseken kívül azonos és könnyen levezethető, sőt átmeneti formákkal alátámasztható, ezeket az igazságnak megfelelő névvel láttam el: *Argyope lobata* PALL.

africana KOLOSVÁRY. Egy faj ez, de különböző földrajzi vidékeken formákra különülve. A faj eredetileg Ázsiából terjedt nyugat felé s egyben Cypruson át a Nilus mentén délfele a Nagy tavak vidékére: Keletafrikába. Lengyelországból hiányzik (PETRUSEWICZ adata) tehát ponto-káspi-mediterrán-meridionális elterjedésen kívül eddig még ismeretlen. Hogy elterjedése régi és nem újkeletű, hogy egyénszámban mindenütt ritka, igazolja fájának ősiségét, s azt, hogy nálunk a jégkor után honosodott meg.

Így kapcsolódik Isztria, mint rész a ponto-káspi-mediterrán jellegű Pannonia medence faunaterületébe. Magyarországon a gömöri legészakibb termőpont igazolja azt, hogy e faj tekintetében is a magyar medence jellemző fajai közül válogatott jelentőségű fajok által összetett őshonosságú faunabirodalom két erős délre húzó vaspánttal tartatik egyensúlyban. Az egyik vaspánt az északi Adriára feszül, a másik pillére Kis-ázsiaiában nyugszik.

***Tarentula singoriensis* (Laxm.).**

Délkeleti elterjedési határvidéke: egész Horvátország, kivéve a tengerpartot. A parton azonnal a *Tarentula apuliae* váltja fel. Talán ezzel is úgy vagyunk, mint az *Argyope lobotaval*, földrajzi rassz kapcsolja a tenger melléket a medencéhez. Ha nincs is rá okunk, hogy a két említett *Tarentulát* szinonimizáljuk, mindenestre a felváltás eme érdekes és feltűnő példája mit sem igazol jobban, mint azt, hogy vannak határok, melyek azáltal, hogy elválasztanak, tulajdonképpen még szorosabb kapcsolatot létesítenek.

Faunistische Beziehungen zwischen dem Pannonbecken und den nördlichen Uferteilen des Adriatischen Meeres.

Von G. v. KOLOSVÁRY.

Durch faunistische Daten und Ergebnisse der Sammel-tätigkeit des Verfassers in Ungarn und in Istrien, sowie durch Angaben eines reichen Spinnenmaterials von Slovensko, Siebenbürgen, Croatien und Dalmatien, wird festgestellt, dass tatsächliche biologisch-ökologische und faunistische Beziehungen zwischen den Unterregionen des Grenzgebietes des Mediterraneums bestehen. Die Verbreitungsverhältnisse der Scorpion-Arten: *E. carpathicus* (L.) und *italicus* (Herbst), die Weberknechte, die echten Spinnen, sowie *Argyope lobata* Pall. und *Tarentula singriensis* (Laxm.) und *T. apuliae* (L.) zeigen uns klar, dass sich die Uferteile der nördlichen Adria (samt Dalmatien, Croatien, Istrien) organisch und definitiv als zugehörige Grenzgebiete der grossen karpathisch-pannonischen Spinnenbiosphäre anschliessen.

Die Art *Argyope lobata lobata* Pall. differenziert sich auf folgende Rassen: *A. lobata asiatica* in Asien u. Kleinasien; *A. lobata lobata* in Ungarn; *A. lobata italica* in Italien; *A. lobata cyprica* Kol. in Cypern; und *A. lobata africana* Kol. in Ostafrika. *A. coquerelli* Vinson ist mit *A. lobata africana* Kol. identisch! Alle diese Formen, oder Rassen, sind mit Übergangsformen ganz sicher zu verbinden. In Cypern kann eine Insulations-Erscheinung beobachtet werden, da hier ganz endemische Varianten vorkommen. Die ursprüngliche Ur-Form ist die russische, die auch in Kleinasien vorkommt (*A. lobata lobata* PALL.).